

Již od svých počátků vznikalo umění v širších společenských souvislostech. Je to totiž právě společnost, respektive její vládnoucí systém, co prostřednictvím nastavených podmínek ovlivňuje, kdo a jak může tvořit a do jaké míry to bude vnímáno jako umění. Vládnoucí systém a jeho představitelky a (mnohem častěji) představitelé regulují přísun finančních prostředků nezbytných pro činnost jednotlivců i institucí a pro vznik nových děl, přičemž díla již vzniklá, avšak nepohodlná mohou být mocnými cíleně vytlačována ze zorného pole. Viditelnost je tedy ve svém důsledku skutečně politickou otázkou.

A právě otázka viditelnosti spojuje jednotlivé texty z třiatřicátého čísla *Sešitu pro umění, teorii a příbuzné zóny*.

Umění má být na očích, aby svými tvůrčími impulsy obohacovalo celou společnost. Být jako umělec či umělkyně na očích však může znamenat nejen uznání a slávu, ale také vystavení se dohledu, který si nejednou vynucuje řadu bolestivých kompromisů.

Takové museli dělat i tvůrci a tvůrkyně snažící se prosadit v rámci socialistické diktatury před rokem 1989. Podmínky jejich rozhodování zkoumá Martin Blažiček ve studii *Radek Pilař – dvojí český videoart*. Za příklad si bere českého výtvarníka, který díky rychle získanému renomé v oblasti „oficiální“ tvorby pro děti mohl se státními orgány efektivně vyjednávat a využívat získaný prostor pro tvůrčí emancipaci a inovaci, ne vždy však úspěšně.

Některé nespravedlnosti normalizačního režimu byly pro tento režim specifické, a vytratily se tak s jeho pádem. Jiné však pramenily z hlubších kulturních trendů, a s odchodem komunistických politruků nezmizely – dokonce se mohly vynořit s novou silou. Pod názvem *Kde jsou architektky?* se skrývá studie Kláry Brůhové, Petry Hlaváčkové a Šárky Malošíkové věnovaná mediální reprezentaci architektury z genderové perspektivy. Soustředí se na analýzu odborných časopisů, které vycházely v českém prostředí v osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století. Díla úspěšných architektek či jejich podíly na realizovaných stavbách jsou doslova na očích, ony samy však jako by často

zůstávaly neviditelné, a to i kvůli způsobu, jakým dotyčná periodika utvářela obraz úspěšného architekta.

Nestačí jen vnímat „čistě estetické“ kvality. Způsob, jakým určité věci vnímáme, je totiž často podmíněn tím, že jiné aspekty zůstávají mimo zorné pole či pod naši rozlišovací schopnosti. Tak je tomu i s neviditelností různých forem bezpráví, což může estetickou problematiku přivádět překvapivě blízko k otázkám spravedlnosti.

Právě tímto směrem ukazují dva poslední texty tohoto čísla. Studie *Forenzní estetika: archeologie nedávné minulosti a projekce budoucnosti* od Martina Charváta představuje obor, který používá vizualizační technologie, digitální projekce či kartografické nástroje pro odhalování stop násilí nejen v lidských tělech, ale též v architektuře či v těle Země. Na konkrétních případech autor ukazuje, že jde také o přístup rozšířený v současném umění.

Tandem dotváří recenze Martina Vrby na knihu Thomase Keenana a Eyala Weizmana *Mengeleho lebka*, která představovala zásadní milník právě při vzniku forenzní estetiky. Jde o tematiku, která v době klimatické krize a ruské invaze do Ukrajiny (či „na Ukrajinu“, jak zní zažitá formulace, nepozorovaně sugerující vnímání Ukrajiny jako pouhého regionu) nabývá na aktuálnosti. Co všechno nám ještě satelitní snímky nebo záznamy z mobilních telefonů postaví před oči?

Umění nevynáší tresty, může ale pomoci vynést problém na světlo a inspirovat hledání spravedlnosti i tam, kde jsme dosud přehlíželi, že je vůbec potřeba. Jsme rádi, že i *Sešit* se může podílet na zviditelňování témat a problémů, kterým se dosud nedostávalo pozornosti.

K editoriale tentokrát přidáváme ještě jeden redakční dovětek. Po pěti letech odchází ze Sešitu pro umění, teorii a příbuzné zóny Anežka Bartlová, která v něm střídavě působila na pozici šéfredaktorky a zástupkyně šéfredaktora. K současné – a jsme přesvědčeni, že vysoké – kvalitě Sešitu přispěla zásadním podílem na výběru témat, autorů a autorek, recenzentů a recenzentek, ale především pronikavými a erudovanými postřehy a připomínkami při samotné editaci textů, což je základ veškeré redakční práce. Pro čtenáře a čtenářky není tento vklad snadno rozpoznatelný, protože vidí až výslednou podobu textu, a ten je připsán příslušnému autorovi či autorce. Anežčin přínos pro náš časopis má však i jeden velmi dobře viditelný aspekt – právě ona totiž iniciovala současnou grafickou podobu Sešitu. Za to vše chceme Anežce jménem Vědecko-výzkumného pracoviště AVU poděkovat a popřát jí hodně zdarů v další práci.